

ÖZBEK EDEBİYATINDAN SEÇME ESERLER: HİKÂYELER – ŞİİRLER (ANTOLOJİ)" ADLI KİTAP ÜZERİNE

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10335796>

Prof. Dr. **Hüseyin BAYDEMİR**,
Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölüm Başkanı.
Erzurum, Türkiye.
hbaydemir@atauni.edu.tr

Annotatsiya. Ushbu maqolada Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti “Tarjimashunoslik va xalqaro jurnalistika” kafedrasida O‘zbekiston Respublikasi mustaqilligining 32 yilligi Turkiya Respublikasining 100 yilligiga bag‘ishlab kafedra professori v.b. filol. f.d. Xayrulla Hamidov tomonidan tayyorlangan “Özbek Edebiyatından Seçme Eserler: Hikâyeler – Şiirler (Antoloji) (“O‘zbek adabiyotidan tanlangan asarlar: Hikoyalar – she’rlar (antologiya)” nomli kitob haqida so‘z yuritiladi.

Kalit so‘zlar: O‘zbek-turk adabiy aloqalari, Özbek edebiyatı, roman, hikoya, she’r, badiiy tarjima.

Аннотация. В данной статье речь идет о книге «Избранные произведения узбекской литературы: Рассказы – стихи (антология)» [“Özbek Edebiyatından Seçme Eserler: Hikâyeler – Şiirler (Antoloji)], посвященной 32-летию независимости Республики Узбекистан и 100-летию Турецкой Республики, подготовленной на кафедре «Переводоведение и международная журналистика» Ташкентского государственного университета востоковедения, и.о. профессором д.ф.н. Хайруллой Хамидовым.

Ключевые слова: Узбекско-турецкие литературные связи, узбекская литература, роман, рассказ, стихотворение, художественный перевод.

Abstract. This article is about the book “Selected Works of Uzbek Literature: Stories - Poems (Anthology)” [“Özbek Edebiyatından Seçme Eserler: Hikâyeler – Şiirler (Antoloji)], dedicated to the 32nd anniversary of the independence of the Republic of Uzbekistan and the 100th anniversary of the Turkish Republic, prepared at the department of “Translation Studies and International Journalism” of the Tashkent State University of Oriental Studies, and .O. Professor Doctor of Philology Khairulla Khamidov.

Key words: *Uzbek-Turkish literary connections, Uzbek literature, novel, story, poem, literary translation.*

2023 yılında 100 yaşını dolduran Türkiye Cumhuriyeti ile 32 yaşını geride bırakan Özbekistan Cumhuriyeti arasındaki ilişkiler her geçen gün daha da güçlenerek ilerlemektedir. İki toplum arasındaki ilişkilerin önemli bir ayağı da edebi alakalardır. Büyük Türk dili ailesinin iki büyük lehçesi olan Özbekçe ve Türkiye Türkçesi yaklaşık 1000 yıldan beri yazı dili olma özelliği taşımaktadır. Özbekçe doğu Türkçesinin, Türkiye Türkçesi ise batı Türkçesinin ana koludur. Her ikisi de imparatorluk dili olma tecrübesine sahiptir. Her ikisi de bütün Türk lehçeleri içinde söz varlığı açısından en zengin lehçelerden ikisidir. Bu iki toplumun dilleri kadar edebiyatları da zengin, renkli ve çok yönlüdür. Sovyetler Birliği döneminde kısa süreliğine kesintiye uğrayan edebi etkileşim, 1991 yılında Özbekistan'ın bağımsızlığa ulaşmasıyla tekrar kaldığı yerden devam etmeye başlamıştır. Kaldığı yerden devam etmeye başladı dememizin sebebi, Sovyetler Birliği dönemine kadar bu iki edebi muhitin birbirini çok yakından takip ediyor olmasındandır.

Edebi alakaların güçlenmesini sağlayan en önemli faaliyet alanlarından biri de çeviridir. Özbekistan'ın bağımsızlığını kazanmasından itibaren iki edebi saha arasında karşılıklı çeviriler hız kazandı. Bunlardan biri de Özbek bilim adamı ve tercüman, Taşkent Devlet Şarkşinaslık Üniversitesi Çeviri Teorisi ve Uluslararası Gazetecilik Ana Bilim Dalı öğretim üyesi Doç. Dr. Hayrullah Hamidov'un hazırladığı “*Özbek Edebiyatından Seçme Eserler: Hikâyeler – Şiirler (Antoloji)*” adlı çeviri kitabıdır. 2023 yılında Taşkent'te “*Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi*” tarafından basılan kitap, Özbekistan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının 32. yıldönümü, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 100. yıldönümü, Taşkent Devlet Şarkşinaslık Üniversitesinin kuruluşunun 105. yıldönümü ve TÜRKSOY Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatının kuruluşunun 30. yıldönümüne ithaf edilmiştir. Kitabın tanıtımı 27 Ekim 2023 tarihinde Taşkent Devlet Şarkşinaslık Üniversitesinde, Türkiye Cumhuriyeti Taşkent Büyükelçisi Sayın Olgan Bekar'ın da katılımlarıyla, Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. yılı anısına düzenlenen programda yapıldı.

Kitap XX. yüzyıl Özbek edebiyatının en güzel örneklerinden olan ünlü yazar ve şairlerin seçme hikâyeleri, şiirleri ve destanlarını içermektedir. Özbek halkının milli kimliğini en güzel yansıtan eserlerin seçilmesi, eserlerin muhtevasına halel getirilmeden çevrilmesi, sanat ve üslup özelliklerinin korunması hususlarında azami titizliğin gösterilmesi, bu çalışmanın özgün ve başarılı yönlerinden birini teşkil etmektedir. Dolayısıyla Hayrullah Hamidov Hocamızın yayımlanmış olduğu bu kitap alanında çok önemli bir boşluğu dolduracaktır.

XX. yüzyılın 30'lu yılları çağdaş Özbek edebiyatının oluşması ve gelişmesinde özel bir dönemdir. Bu döneme bilhassa Abdulla Kadiri, Aybek, Abdulla Kahhar gibi güçlü edipler damga vurmuşlardır. 1970'li ve 1980'li yıllarda bir yandan Said Ahmed, Adil Yakubov, Pirimkul Kadirov, Askad Muhtar, Mirmuhsin gibi ünlü yazarlar ve bu kuşağın devamı sayılan Uçkun Nazarov, Ölmes Ömerbekov, Aman Muhtar, Ötkir Haşimov, Şükür Halmırzayev, Tahir Melik gibi genç yazarların eserleri Özbek hikâye ve romancılığını yeni bir seviyeye taşır. Erkin Vahidov, Abdulla Aripov, Aman Matcan gibi şairlerin şiirleriyle Özbek şiirinde yeni bir dönem başlar. Bu dönemde yazılan eserler konu bakımından da oldukça genişir.

1990'lı yıllardan başlayan Bağımsızlık dönemi ise, uzun bir tarihe sahip Özbek halkı için bir dönüm noktası olmuş, milletin dayanağı olan maddi ve manevi temeller baştanbaşa değişmiştir. Toplumsal değişim, insanların dünyaya bakış açısını, manevi dünyasını büyük ölçüde etkilemiştir. Dolayısıyla, insanın iç dünyasının değişmesi, yeni dönem insanların ortaya çıkmasını sağlamış, Özbek edebiyatında yeni konular, yeni imgeler boy göstermiştir. Bu konuda ünlü bilimadamı Naim Kerimov “Edebiyat, gerçek anlamda, milli ve ulusal olmalı, Özbek halkının yaşamını, hayallerini, kalbini, ruhunu yansıtmalıdır” diye yazmıştır.

Özbek halkının yaşam tarzı, örf âdetlerinin edebiyat, özellikle, edebi çeviri aracılığıyla dünyaya tanıtılması günün öncelikli vazifelerindendir. Bu bağlamda bağımsızlık öncesi ve sonrası dönem çağdaş Özbek edebiyatının en seçkin eserlerinin Doğu dillerine, özellikle aynı aileden olan çağdaş Türkçeye çevrilerek yayınlanması önemlidir.

Elinizdeki kitap iki bölümden oluşmaktadır: Özbek hikâyeleri ve Özbek şiirleri. Birinci bölümde ünlü Özbek yazarlarından Abdulla Kadiri'nin 1920'li yıllarda yazdığı “Cinler Bezmi”, “At Yarışı” adlı hikâyeleri; Aybek'in 1930'lu yıllarda yazdığı “Fenerci Dede”, “Kumru”, “Hayal Kırıklığı” adlı hikâyeleri; Abdulla Kahhar'ın “Sanatçı”, “Yıllar”, “Nineler Telefon Açtılar”, “Kim Suçlu” adlı hikâyeleri; Seyid Ahmed'in “Üvey Anne” (Mehribon), “Kardelen” (Ko'klam chechaklari), “Fotoğraf” (Surat) adlı hikâyeleri, “İlkbahar Senfonisi” (Ko'klam taronaları) adlı nesri destanı ve o meşhur “Karagöz Mecnun” (Qorako'z Majnun) adlı hikâyesi, Ölmes Ömerbekov'un “Abdulla Kavuncu” (Abdulla Qovunchi) ve “Bahar Nefesi” (Ko'klam nafasi) hikâyesinin Türkçe çevirisi yer almaktadır.

Bu bölümde yer alan bazı hikâyelere XX. yüzyılın en ağır dönemi, özellikle İkinci Dünya Savaşı ve savaş sonrası dönem insanların yaşamı ve düşünceleri konu edilmiştir. Kahramanlar toplumun en sıradan insanlarından seçilmiş olup, bu hikâyeleri okurken yazarların psikolojik tasvir mahareti ve de dönemin psikolojisine muvafık kısa ifadelerden oluşan edebi üslup dikkat çekmektedir. Örneğin, ünlü Özbek yazarı Ötkir Haşimov'un özel hayatı ve yaklaşık 50 senelik yazarlık faaliyeti

sirasında yaşadıkları ve düşündükleri, büyük hayat tecrübesinin sonucu, yazarın özel günlüklerinin kenarlarına yazdığı notlardan oluşan “Derkenar Yazıları” (Daftar xoshiyasidagi bitiklar) adlı eseri, küçük hikâyelerden oluşan, dünyanın bir kaç diline tercüme edilerek geniş okur kitlelerine ulaşmış “Bu Dünyanın İşleri” (Dunyoning ishlari) ve hayat gerçekleri ve insan kaderini konu edinen “Ak Bulut, Appak Bulut” (Oq bulut, oppoq bulut) adlı eserlerinden seçilmiş hikâyeler, ciddi düşünce, sosyolojik analizler içeren “Savaşın Son Kurbanı” (Urushning so‘nggi qurboni), “Mutluluk” (Baxt), “Tesadüf” (Tasodif) adlı hikâyeleri bu cümledendir. Ayrıca, seri öyküler ve romanlar yazarı Tağay Murad’ın “Dede ve Torunu” (“Bobosi bilan nevarasi”) adlı hikâyesi ve “Babamdan Kalma Tarlalar” (Otamdan qolgan dalalar) romanından alıntı, Yeni Özbek edebiyatının meşhur temsilcilerinden İsacan Sultan’ın Yaşam (Turmush) hikâyesi, Uluğbey Hemdem’in “Bir Kâse Su” (Bir piyola suv) ve “Heykeller Adası” (Haykallar oroli) adlı hikâyeleri, Abdulla Ayizov’un “İnsanlar Gazete Okuyormuş” (Gazeta o‘qisharkan) adlı hiciv hikâyesi ve “Güreşçinin ağladığı gece” (Polvon yiğlagan tun) romanından alıntının Türkçe çevirisi yer almaktadır.

Bir yandan çağdaş Özbek edebiyatında eşsiz karakterler galerisini yaratmış, halk edebiyatı geleneklerine bağlı, sıradan insanlara özgü olan zekâ, halk bilimine özgü üslup ve betimlemenin ender örnekleri olan hikâyeleri kaleme almış ünlü yazar, XX. yüzyıl Özbek hicvinin atası, hiciv ve mizah yazarlarının da ustası sayılan Said Ahmed’in XX. yüzyıl sonu insanların yaşamı ve düşüncelerini konu edinmiş, kahramanları da toplumun en sıradan insanlarından seçilmiş olan hikâyelerini keyifle okurken, öbür yandan Aybek’in psikolojik tahlil maharetini, Gafur Gulâm’ın hicvini, Abdullah Kahhar’ın kısa ifadeli üslubunu keşfedebilirsiniz.

Kitabın ikinci bölümünü, fevkalade yeteneği, derin yaşamsal ve felsefi düşünceleri, ruhun derinliklerinden akan tutkuları, şiire getirdikleri ahenkler, kendilerine özgü sanatsal tarzlarıyla edebiyat tarihinde kendilerine özgü mektep oluşturmuş şairlerden Erkin Vahidov, Abdulla Aripov, Aman Matcan, Hüsniddin Şaripov ve Muhammed Yusuf’un şiir ve destanları oluşturmaktadır.

Bağımsızlık dönemi uzun bir tarihe sahip Özbek halkı için bir dönüm noktası olmuş, milletin dayanağı olan maddi ve manevi temeller baştanbaşa değişmiştir. Toplumsal değişim, insanların dünyaya bakış açısını, manevi dünyasını büyük ölçüde etkilemiştir. Dolayısıyla, insanın iç dünyasının değişmesi, yeni dönem insanının ortaya çıkmasını sağlamış, Özbek şiirinde de yeni konular, yeni imgeler ortaya çıkmıştır. Özbek şiirinin konuları millî özellikler çerçevesinde genişlemiş, şiirlerin içeriği zenginleşerek yeni yeni betimleme araçları ile gelişmiş, şiirlerin dili, halkın diline daha çok yaklaşmıştır.

Bir edebi eserin kardeş bir dilden bile olsa tercüme edilmesi ve buna harcanan emek, diğer tercümelere göre daha kolay değildir. Bunun da kendine özgü zorlukları ve çevirmeni düşündüren tarafları vardır. Tercüme sırasında orijinaldeki kelimenin anlamını tam karşılayabilen kelime ya da ifadeyi bulup yerli yerine koymak hakikaten kolay iş değildir. Böylesine zor ve hassas bir işin üstesinden gelen tercümanın çalışmalarının değerlendirilmesi, çevirilerinin daha geniş kitlelere ulaştırılması son derece önemlidir. Bu amaç doğrultusunda hazırlanmış olan ve XX. yüzyıl Özbek nesri ve şiirinin gelişmesine büyük katkı sağlamış meşhur yazar ve şairlerin en güzel hikaye, şiir ve destanlarını içeren bu kitap, Özbekistan’da Türkçe öğrenen üniversite ve lise öğrencileri, Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenleri, çeviri teorisi ve pratiği alanında araştırma yapan uzmanlar, Özbekçe ve Türkçeyi karşılaştırmalı olarak incelemek isteyen araştırmacılar, ayrıca, zengin Özbek edebiyatının en seçkin eserleriyle yakından tanışmak isteyen Türk okurlarının hizmetine sunulmuştur. Eserin, beklenen hizmeti yerine getireceği aşikardır.

KAYNAKLAR (REFERENCES):

1. Özbek Edebiyatı’nın Seçme Eserleri, Çeviri Kitabı, Yayın Yönetmeni \ Editor Hayrulla Hamidov, Taşkent, 2013, 152 s.
2. Özbek edebiyatı’nın seçme eserleri, 3. Bölüm. Muhammad Yusuf, Şiirler. Destanlar, Taşkent, Taşkent Devlet Şarkşinaslık Enstitüsü, 2014. - 56 s.
3. Ahmed, Said, Miras (hikâye) (Türkçeye çeviren Hayrullah Hamidov). Güncel Sanat, Kültür Sanat Edebiyat Dergisi, İki Aylık Yerel Süreli Yayın, Kasım -Aralık 2016 / Yıl:8 - Sayı:45.
4. Said Ahmed. Seçme Hikayeler Tercüman ve Yayına Hazırlayan: Hayrullah Hamidov. – Ankara: – 2020. 160 s.
5. Aripov Abdulla, Seçme Şiirler. – Taşkent, Nodirabegim nashriyoti. – 2021. – 76 s.
6. Aman Matcan, Seçme Şiirler. – Taşkent, TDSHU. – 2023. – 84 s.
7. Özbek Edebiyatından Seçme Eserler: Hikâyeler – Şiirler (*Antoloji*). – Taşkent: “Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi”, 2023. – 464 s.

